

УДК 159.923-057.36

А.О. ПРИСЕНКО

Харківський національний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ СПЕЦИФІКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСОБОВІ ЯКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРГОВИХ ЧАСТИН МІЛІЦІЇ¹

Викопано аналіз впливу на особистість міліціонерів, чия служба проходить в чергових частинах міліції. Виявлено, що специфіка їх праці досить суттєво впливає на індивідуально-психологічні якості досліджених. Зроблено висновок про необхідність діагностики та психологічної корекції негативних змін, які виникають у працівників чергових частин міліції.

Перехідний період після розвалу Радянського Союзу в Україні характеризується загостренням цілого ряду суперечностей. Значна група суперечностей між прагненням, особливо молодих людей, одержати добре оплачувану роботу за фахом і неможливістю її мати, між бажанням мати хороше матеріальне забезпечення і неможливістю його досягти юридично виправданими методами, породила нову хвилю злочинів. А загострення криміногенної ситуації, поява якісна нових видів злочинів і зростання їх кількості веде до збільшення службового навантаження на працівників правоохоронних органів.

Особливо це відноситься до особового складу чергових частин міліції, оскільки їх працівники знаходяться на передньому краї правоохоронної діяльності. Чергові частини є центрами оперативного управління силами і засобами, що використовуються в боротьбі із злочинністю і для охорони громадського порядку. Працівники чергових частин міліції приймають більш 93 % інформації про злочинні дії громадян; їм необхідно в найкоротші терміни проаналізувати одержане повідомлення, зорієнтуватися в можливостях (наявність відповідних подій фахівців ОВС, техніка і т.д.) райвідділу і організувати припинення або розкриття злочину, що вже відбувся, по «гарячих слідах».

Здійснення цих та інших функцій, покладених на працівників чергових частин міліції, вимагає окрім знань і умінь, великої перово-психічної напруги. Постійне спілкування з аморальними особами, зі злочинними елементами забирає багато сил, вимагає емоційної витримки і веде до нервово-психічних перенапружень. Дослідники, що займалися проблемою впливу службової діяльності працівників міліції на їх психіку, зазначають, по-перше, що інтенсивність впливу і особливості його прояву залежать від їх особових якостей, а, по-друге, частіше за все результатом є негативні зміни психіки або її порушення [1, 2]. Безумовно, порушення психіки необхідно діагностувати і піддавати психотерапії [3].

Проте аналіз літератури переконує, що велика частина робіт, в яких досліджувалися психологічні аспекти праці працівників міліції, присвячена слідчим або працівникам спеціалізованих [4, 5]. Що стосується досліджень щодо працівників чергових частин міліції, то таких робіт нараховується одиниці [6].

Саме тому, тобто, враховуючи актуальність проблеми і надзвичайно малу кількість досліджень психології їх праці, в цій роботі поставлена мета встановити вплив спе-

цифіки професійної діяльності працівників чергових частин міліції на їх особові якості.

Емпірична частина роботи здійснювалася із залученням працівників чергових частин міліції. Це були особи чоловічої статі у віці від 20 до 35 років, мають стаж служби в ОВС від 3 до 10 років, та з яких були сформована експериментальна група (n=35). Діагностика особових якостей випробовуваних здійснювалася із застосуванням методики дослідження особистості Р.П. Кеттелла (16PF). Кількісні дані оброблялися методами математичної статистики.

Одержані дані дозволяють, відзначити наявність велими істотних відмінностей між рівнями прояву особових якостей у працівників міліції, чії службові обов'язки відрізняються. Результати цього дослідження представлені в таблиці. Як свідчать її дані, по чиннику А відмінності в порівнюваних групах міліціонерів знаходяться на рівні 0,7 стевів (p<0,01). У працівників чергових частин міліції більшою мірою, ніж у осіб з групи контролю, розвинена товариськість, уважність (яка професійна важлива якість) і інтерес до оточуючих. Вони більш емоційні і схильні до підтримки з колегами і сусідами товариських відносин.

Проте, це співвідношення не розповсюджується на показники по чиннику В, за допомогою якого визначають інтелектуальний рівень суб'єкта. Виявляється, що працівники майново-речової служби мають великий ступінь прояву інтелектуальних здібностей, ніж особи, що несуть службу в чергових частинах. Це підтверджується тим, що у перших нараховується 7,5 стевів, а в других – 6,3 стевів (p<0,05). Очевидно, специфіка праці в майново-речовій службі вимагає більшої кмітливості.

Та ж закономірність простежується і по чиннику С, за допомогою якого діагностується емоційна стійкість. Працівники контрольної групи мають більш високий рівень емоційної стійкості (у них 65 стевів), ніж ті, хто трудиться в чергових частинах (5,0 стевів). Мабуть, постійний контакт з особами в нетверезому стані, психічно неврайованими, наркоманами та іншими неблагополучними стосовно поведінки, негативно впливає і на поведінку самих працівників міліції. Тому вони часто демонструють полярну мінливість настрою, дратівливість, фрустраційність і швидко психічну стомлюваність.

Дані, одержані по чиннику Е, також підтверджують вплив на психіку працівників чергових частин специфіки їх служби. Виявляється, що в порівнянні з групою контролю, у них на 2,6 стевів більше. Це значить, що для цих осіб властиво свої бажання, свою думку вважати законом для інших. Це особи конфліктні, примхливі, уперті до агресивності, самовпевнені і владні.

¹Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. біол. наук Самойлов М.Г. (ХНУВС).

Показники, які отримані по чиннику E, також розрізняються: в експериментальній групі – 6,2 стевів, а в контрольній – 4,1 стена ($p < 0,01$). На нашу думку, обережність, розсудливість, розсудливість більш характерна для осіб, що працюють в складських приміщеннях і мають відно-

шення до матеріальних цінностей. В той же час балакучість, рухливість, імпульсивність, більшою мірою властиві працівникам чергових частин.

Таблиця - Показники рівня вираженості особових якостей працівників різних підрозділів міліції (в стенах)

Чинники 16 PF	Контрольна група (n=31)	Експериментальна група (n=35)
A	5,9+0,93	6,6+0,85
B	7,5+0,96	6,3+0,93
C	6,5+0,83	5,0+1,05
E	6,3+1,12	8,9+1,25
F	4,1+0,51	6,2+1,03
G	8,0+0,97	5,7+1,11
H	5,1+0,77	7,4+2,36
I	6,9+0,68	5,7+2,20
L	6,5+1,04	8,8+2,30
M	4,6+0,62	5,0+0,70
N	6,8+1,30	5,2+2,12*
O	5,4+0,71	6,9+1,13
Q1	5,3+0,68	5,5+0,73
Q2	6,0+0,70	7,3+1,26
Q3	5,8+0,80	6,9+1,34
Q4	4,8+0,59	7,8+2,06

Примітка: * - $p > 0,05$

Що стосується чинника G, то тут якраз в експериментальній групі, показники менше, ніж в контролі (8,0 стевів). Низькі оцінки по цьому чиннику трактують, як прояв цими особами таких якостей, як пияцтво, якоїсь «свободи» в особистій поведінці, усуненості від впливу групи («своя думка вище»), безпринципність. При цьому працівники майново-речових служб більш точні, відповідальні, наполегливі і володіють діловою спрямованістю.

Дані по чиннику H ілюструють перевищення показників в експериментальній групі на 2,3 стена, в порівнянні з контролем. Це можна пояснити функціональною рухливістю працівників чергових частин. Вони проявляють сміливість і готовність працювати з незнайомими людьми і в змінних обставинах, як правило, ускладненої взаємодії з затриманими громадянами.

Сміливість виявляється не тільки у фізичному контакті з цими особами, але ще й в підвищеному ризику до інфікування від них, оскільки там є бродяги, бомжі, хронічні хворі на інфекційні захворювання.

Чинник I дає можливість судити про ступінь жорсткості суб'єкта. Одержані дані тут яскраво ілюструють цю якість - так, в експериментальній групі показник 5,7 стевів, а в контрольній – 6,9 стевів. Низькі оцінки свідчать про такі якості, як самовпевненість, суворість, черствість по відношенню до оточуючих. А жорсткість характеру працівникам чергових частин міліції доводиться проявляти, вгамовуючи п'яних або «крутих» хлопців.

Не менше показовим є й чинник L, за яким у працівників чергових частин міліції нараховується 8,8 стевів (в контролі - 6,5 стевів), тобто на 2,3 стена у них менше. Останнє означає, що для осіб з експериментальної групи характерними якостями особи є залежність, ревност, підозрілість і висока зарозумілість. Безумовно, також якості особи не назвеш хорошими, проте, раз вони так інтенсивно проявляються, значить, специфіка роботи в чергових частинах міліції визначає відповідність досліджених осіб умовам їх діяльності.

Показники по чиннику M у міліціонерів досліджених

груп низькі. В групі контролю – це 4,6 стевів, а в експериментальній – 5 стевів. Очевидно, що всі працівники мають деяку міру практичності, виконують різні інструкції, розпорядження та укази. Їх більше хвилює те, що робиться навкруги них (на службі, удома), тобто їх помисли направлені зовні - внутрішній світ, уява, особливі творчі прояви їх хвилюють мало.

Дані за наступним чинником N дозволяють відзначити різницю в показниках, рівню 1,6 стена: більша величина у працівників з групи контролю. У зв'язку з цим слід нагадати, що низькі оцінки по чиннику N означають, що даному суб'єкту властиві прямолінійність, наївність, безпосередність поведінки.

При підвищенні оцінок (по відзначенню в групі контролю) людина характеризується проникливістю, обачністю і розумним підходом до навколишніх подій і людей. Зате по чиннику Про в експериментальній групі маємо 6,9 стевів, а в контрольній – 5,4 стевів. Підвищення оцінок по цьому чиннику свідчить про більш частий прояв тривожності, депресивності і напруги психіки, супроводжувало му драгівливістю і несподіваними вибухами злості.

По чиннику Q1 відмінності в оцінках між порівнюваними групами досліджених осіб великі: контроль – 5,3, а в експериментальній групі – 5,5 стевів. При низьких оцінках по цьому чиннику людина характеризується консервативністю, її мало цікавлять нові ідеї, зміни і взагалі інтелектуальні міркування. Такі особи більш схильні до моралізації і моралей.

Оцінки міліціонерів з експериментальної групи по чиннику Q2 високі: 7,3 стевів (в контрольній групі - 6,0 стевів). Це означає, що працівникам чергових частин міліції властиво багато питань вирішувати швидко і самостійно, причому їх не потрібно активізувати для ухвалення рішення і дієвих заходів. Аналогічна картина і по чиннику Q3: у досліджених з експериментальної групи на 1,1 стена більше, ніж в контрольній. Зсув оцінок у бік збільшення пов'язаний з наявністю у даного суб'єкта високого ступеня самоконтролю або внутрішнього контролю пове-

ділки. Дуже ілюстративними є дані по чиннику Q4: в порівнянні з контролем, де маємо 4,8 стевів, в експериментальній групі на 3,0 стевна більше, тобто 7,8 стевів – ця велика істотна відмінність. При цьому пояснити його можна переважанням стану психологічної напруженості в групі осіб з чергових частин. Вони часто роздратовані, напружені і надмірно збуджені. Їх турбота може супроводжуватися фрустраційністю.

Одержані дані дозволяють зробити наступні висновки:

1. Особові якості працівників різних підрозділів міліції змінюються залежно від специфіки їх службової діяльності.

2. Для працівників чергових частин міліції характерні такі якості, як товариськість, уважність, балакучість, імпульс, сміливість, прямолінійність. Проте, специфіка диспетчерського типу праці стимулює розвиток таких якостей як рухливість, готовність працювати в складних умовах, швидко і відповідально ухвалювати рішення, самостійність.

Разом із тим, вплив контингенту затриманих, їх асоціально поведінка, негативне відношення до працівників міліції, порушення в режимі сну і відпочинку (цілодобове чергування) приводять до прояву таких якостей, як: конфліктність, самовпевненість, владність, драгівальність, жорсткість, черствість, підозрілість, ревності, залежність, нестійкість настрою. Очевидно, частий прояв цих якостей в професійній діяльності працівників чергових частин міліції веде до посилення агресивності, суворості при одночасному збільшенні ступеня прояву депресивності, тривожності і фрустраційності.

В перспективі досліджень по цій проблемі буде здійснений пошук шляхів і методів зниження негативного

впливу специфіки служби в чергових частинах на психіку міліціонерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Н.В. Психодиагностика и возможность прогноза дезадаптивных реакций работников органов внутренних дел в боевой обстановке // Психологическая диагностика и коррекция постстрессовых состояний: Материалы семинара. – М.: Акад. МВД, 1997. – С.38-44.
2. Паронянц Т.П. Выникнення і прояв після травматичних стресових розладів у працівників органів внутрішніх справ в умовах виконання миротворчої місії ООН: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. – Харків, 2004. – 20 с.
3. Тарабрига Н.В., Лазебная Е.О. Синдром посттравматических стрессовых нарушений: современное состояние и проблемы // Психология. – 1992. – Т.13. – № 2. – С.103-115.
4. Логачов М.Г. Психологична підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. – Харків, 2001. – 21 с.
5. Степаненко В.Н. Социально-психологические качества, определяющие деятельность сотрудников спецподразделений милиции // Вісник Харківськ. нац. ун-ту. – 2002. – № 576. – С.180-183.
6. Киселева Е.А. Профессиографический анализ деятельности сотрудников дежурных частей милиции и критерии психологической пригодности к службе: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.03. – М., 1988. – 20 с.

Надійшла до редакції 14.03.2007

ПРИСЕНКО А.О. ВЛИЯНИЕ СПЕЦИФИКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ЛИЧНЫЕ КАЧЕСТВА РАБОТНИКОВ ДЕЖУРНЫХ ЧАСТЕЙ МИЛИЦИИ

Выполнен анализ влияния на личность милиционеров, чья служба проходит в дежурных частях милиции. Выявлено, что специфика их работы довольно существенно влияет на личностно-психологические качества исследованных. Сделан вывод о необходимости диагностики и психологической коррекции отрицательных изменений, которые возникают у работников дежурных частей милиции.

***

PRISENKO A.O. INFLUENCE OF SPECIFIC OF PROFESSIONAL ACTIVITY ON PERSONALITY QUALITIES OF WORKERS OF DUTY PARTS OF MILITIA

The analysis of influence on personality of militiamen is executed; whose service passes duty parts of militia of specific of terms of labor. It is exposed, that the specific of their labor enough substantially affects individual-psychological qualities of explored. Draws conclusion about the necessity of diagnostics and psychological correction of negative changes which arise up at the workers of duty parts of militia.

УДК 159.9

Д.В. САКОВИЧ

Академия МВД Республики Беларусь

СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ЛИЧНОСТЬ ПОДОЗРЕВАЕМОГО

Раскрывается содержание специфики психологических технологий, реализуемых в различных видах профессиональной деятельности. Определяются и обосновываются особенности реализации психологических технологий воздействия на личность подозреваемого.

На современном этапе развития общества проблема оказания психологического воздействия на психику лю-

дей все и больше и больше обращает на себя внимание соответствующих специалистов. В связи с этим особое